

Shahnoza Ravshanbek qizi Madrahimova

O'qituvchi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada xorijiy tillarni o'qitishda leksik kompetensiyaning ahamiyatini o'rganamiz va uni rivojlantirishning turli usullari tahlil qilindi. Xorijiy til amaliy mashg'ulotlarida leksik kompetensiya yoki so'zlarni samarali tushunish va ulardan foydalanish qobiliyati til o'rganishning asosiy jihatni hisoblanadi. Bu muloqotda hal qiluvchi rol o'ynaydi, bu odamlarga o'z fikrlari, g'oyalari va his-tuyg'ularini aniq ifoda etish imkonini beradi. Leksik kompetensiyani rivojlantirish ko'p qirrali jarayon bo'lib, diqqat va izchil amaliyotni talab qiladi.

Kalit so'zlar: Grammatik mahorat, muloqot, leksik kompetensiya, idiomatik va leksik ko'nikma, lug'at, semiotik funksiya.

Kirish qismi: Leksik ko'nikmalarni shakllantirishda belgi-ramziy va semiotik funksiyalarining roli yosh o'quvchilarda mavhumlashtirish va umumlashtirish qo-biliyati bilan belgilanadi. Leksik mahorat leksik kompetensiya tarkibida ko'rib chiqilishi kerak. Kompetensiya-ga asoslangan yondashuvda vazifalardan biri har xil turdag'i kompetensiyalarini shakllantirishdir. Ta'limning dastlabki bosqichida u yoki bu ko'nikmalarni sifatli o'zlashtirish kompetensiyalarini shakllantirish uchun mustahkam asosdir.

Chet tilini o'qitish metodologiyasidagi "kompetensiya" tushunchasi ta'limning umumiyligi xususiy maqsadlari va mazmuni bilan tavsiflanadi. "Kompetensiya" juda keng tarqalgan. Faoliyat ta'limi kontekstida kompetensiya, R.P.Milrudning so'zlariga ko'ra, "ma'lum bir sohada tashqi dunyo bilan samarali o'zaro ta'sir o'tkazish imkoniyatini ta'minlaydigan va buning uchun zarur bo'lgan vakolatlarga bog'liq bo'lgan murakkab, shaxsiy manba". Olimning so'zlariga

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

ko‘ra, kompetensiyalar o‘quv dasturining birliklariga aylandi va kompetensiyaning “anatomiyasi”ni tashkil etdi.

Kompetensiya tushunchasini ta’kidlab, olimlar uni umumiy va individual sifatida o‘zaro bog‘lashadi. Kompetensiya tushunchasi bilim, ko‘nikma va faoliyat usullarini o‘z ichiga oladi, kompetensiyada – shaxsning xususiyatlari va shakllangan kompetensiyalar asosida bajarilgan faoliyatga shaxsiy munosabati paydo bo‘ladi. Biz ta’lim maqsadlariga javob beradigan turli xil vakolatlarni shakllantirish haqida gapiramiz. Boshlang‘ich mакtabda chet tillarini o‘qitish maqsadini nutq faoliyatining asosiy turlarida: tinglash, gapirish, o‘qish va yo-zishda boshlang‘ich o‘quvchining boshlang‘ich kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish sifatida belgi-laydi.

I.L.Bimning so‘zlariga ko‘ra, “chet tillarini o‘qitishning integral maqsadi sifatida ishlaydigan kommu-nikativ kompetensiya deganda, standartdastur tomonidan belgilangan chegaralarda ona tilida so‘zlashuvchilar bilan chet tilida shaxslararo va madaniyatlararo muloqotni amalga oshirish qobiliyati hamda tayyorligi tushu-niladi”.

Z.N.Nikitenko umumiy ta’lim faoliyati deganda “yangi bilimlarni mustaqil ravishda o‘zlashtirishni, ko‘-nikmalarni shakllantirishni ta’minlaydigan o‘quv ishlari ko‘nikmalarini bilan bog‘liq bo‘lgan o‘quvchining harakat usullarining umumiyligini” tushunadi. Barcha fanlarda shakllangan umumiy ta’lim qobiliyatlari mu-vaffaqiyatli o‘qishni ta’minlaydi va uyda mustaqil ishlarni yuqori darajada bajarishga yordam beradi. Chet tilini bilish bo‘yicha dunyo miqyosidagi vakolatlarga ko‘ra, kommunikativ kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi: lingvistik, sotsiolingvistik, pragmatik. Lingvistik komponentda leksik, grammatik, semantik va fonologik kompetensiyalar ajralib turadi. Ushbu hujjatda leksik kompetensiya “leksik va grammatik elementlarni o‘z ichiga olgan tilning so‘z boyligini bilish va ularni nutqda ishlatish qobiliyatini” anglatadi.

A.N.Shamov leksik kompetensiyani inson so‘zining kontekst-ual ma’nosini aniqlash, uning ma’nosini hajmini ikki tilda taqqoslash, so‘z ma’nosining tuzilishini aniqlash va ma’lum bir tuzilishda o‘ziga xos milliy xususiyatni ajratib

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

ko‘rsatish qobiliyati” deb ta’riflaydi. Olimning fikriga ko‘ra, leksik kompetensianing yuqori darajasi talabalarga nutq aloqasi harakatlarida so‘zlarni ishlatish va so‘zlarni idrok etish jarayonlarini to‘g‘ri amalga oshirishga imkon beradi.

Leksik kompetensianing tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi: 1) leksik bilimlar; 2) leksik ko‘nikmalar; 3) leksik qobiliyatlar; 4) til va nutq tajribasi; 5) mакtab o‘quvchilarining shaxsiy fazilatlari. Tadqiqot leksik mahoratga katta e’tibor beradi.

Asosiy qism: A.A.Smirnov mahoratni “mashqlar tufayli harakat qilish usuli” deb ta’riflaydi. Ushbu ta’riflar nutq faoliyati kontekstida mahorat tushunchasini to‘liq aks ettirmaydi. Mashqlarni baja-rish orqali mahoratni rivojlantirish asosiy narsaga javob bermaydi mahoratni nutqqa o‘tkazishni ta’milamaydi. Ko‘pincha, talaba jumlalarni tuzish, mashqlarda so‘z birikmalaridan foydalanish bilan osonlikcha kurashadi va jumlalarni erkin so‘zlashda ishlatishda qiyinchiliklarga duch keladi. E.I.Passov nutq faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlariga nisbatan mahoratning to‘liq ta’rifini beradi. Olimning fikriga ko‘ra, mahorat ongli faoliyat tizi-midagi nisbatan mustaqil harakat bo‘lib, bu fazilatlarning to‘liq to‘plami tufayli ushbu faoliyatni amalga oshi-rish shartlaridan biriga aylandi. Ong ongli nazorat darajasida harakatlarni avtomatik ravishda bajarish qobiliyati bilan belgilanadi.

“Nutq mahorati” tushunchasi sanab o‘tilgan barcha fazilatlarni o‘z ichiga oladi va nutqqa faoliyat turi si-fatida tegishli ekanligidan dalolat beradi. Nutq qobiliyatları leksik va grammatik ko‘nikmalarga bo‘linadi. Leksik mahurat leksik birlikni tanlash bo‘yicha sintez qilingan harakat g‘oyaga va uning boshqalar bilan to‘g‘ri kombinatsiyasiga mos keladi, mahorat parametrlarida amalga oshiriladi hamda nutqda ushbu leksik birlikdan situatsion foydalanishni ta’milaydi. Vaziyatli bog‘liqlik tufayli so‘z funksional birlik sifatida o‘zlashtiriladi. Boshlang‘ich maktab yoshida bolalar so‘zlarning o‘zgarishi va ularning so‘z birikmasi, jumla, matn darajasida boshqa so‘zlar bilan muvofiqligi naqshlari bilan tanishadilar. Vaziyat grammatik mahoratni shakllantirishda zaruriy shartdir.

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

Grammatik mahoratmahorat parametrlarida bajariladigan va har qanday nutq darajasidagi nutq birligining yetarli morfologik va sintaktik dizaynini ta'minlaydigan sintez qilingan harakat. Grammatik mahorat har doim o'quvchilar erkin foydalanishi mumkin bo'lgan leksik birliklar asosida shakllanadi. So'z asosiy kommunikativ yukni ko'taradi. Leksik ko'nikmalar, grammatikadan farqli o'laroq, ko'proq mantiqiy va semantik xabardorlik bilan ajralib turadi. Leksik ko'nikmalarni shakllantirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

Xulosa qismi: Leksik kompetensiyani rivojlantirish til o'rganishning muhim jihatni hisoblanadi. Bu odamlarga samarali muloqot qilish va tilni osonlik bilan tushunish imkoniyatini beradi. Lug'atni kengaytirish, kontekstli o'rganish, so'z birikmalari, faol amaliyat, so'z shakllantirish va raqamli resurslardan foydalanishga e'tibor qa-ratish orqali til o'rganuvchilar leksik vakolatlarini oshirishi hamda maqsadli tillarida yanada malakali bo'lishlari mumkin. Lug'atning mustahkam poydevorini yaratish doimiy amaliyat va turli xil haqiqiy materiallarga ta'sir qilishni talab qiladigan doimiy jarayondir. Izchil harakat bilan o'quvchilar o'zlarining leksik qobiliyatla-rini rivojlantirishlari va maqsadli tillarida ko'proq malakaga erishishlari mumkin.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. Rakhmanberdiyeva K. S. Formation of independent education in students //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – C. 328-330.
2. Yakubov O. A. ASSOCIATION METHOD AS A WAY TO IMPLEMENT INNOVATIVE APPROACHES //CUTTING EDGE-SCIENCE. – 2020. – T. 8.
3. Литвинко Ф.М. (2009). Коммуникативная компетенция как методическое понятие.
4. Kasimova, Sarvinoz Sayfullaevna. "Transformación de frases y sus destrucciones." Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias 3 (2024): 740-740.
5. Abbasovna S. M. WAYS TO EVALUATE THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS AND ITS FORMATION. – 2021.
6. Орипова Р. ИНТЕГРАЛЛАШГАН ТАЪЛИМДА ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi

//Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 4. – C. 877-888.

7. Oripova R. I. Ways to develop the pedagogue's competence in improving the quality of education. StoneDAU //Pedagogy, psychology and teaching methodology.
8. Saidova M. A. FORMATION OF COMPONENTS OF PRAGMATIC COMPETENCE IN A FOREIGN LANGUAGE IN STUDENTS //PEDAGOGS. – 2024. – T. 55. – №. 1. – C. 48-52.
9. Djampulatova, N. (2023). THE ROLE OF THE COACHING APPROACH IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 2(1), 191-195.
10. Yuldasheva N. K., Djampulatova N. M. TALABALALARING KOMMUNIKATIV RIVOJLANISHI KONTEKSTIDA KOUCHINGLIK MODELI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 11. – C. 915-920.
12. Yakubov O. A. EFFECTIVE METHODS OF MEMORIZING MUSICAL TERMS IN PERSIAN //Oriental Journal of Philology. – 2024. – T. 4. – №. 03. – C. 382-386.
13. ABDULLAYEVA SOKHIBAKHON YAKUBOVNA. (2021). FORMATION OF LOCAL BUDGET REVENUES IN THE MODERNIZATION OF THE ECONOMY. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(10), 189–191. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/251>
14. Marxabo Raxmonkulovna Abdullayeva. Dunyoning ishlari ingliz tilida 2024/9/4. Журнал Образование наука и инновационные идеи в мире. newjournal.org Том 52. Номер3. Страницы 141-146.